

УДК 94 :327(44+430)

Митрофанова О.О.

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У СТАВЛЕННІ КРАЇН ЄС ЩОДО ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ

Стаття присвячена дослідженню особливостей становлення зовнішньої політики провідних держав ЄС щодо відносин з Україною та Росією. Вивчається позиція керівників провідних потуг щодо окремих аспектів співпраці з двома державами. Виокремлюється чинник впливу російської та української діаспори в країнах Заходу на сприйняття Росії та України. Стаття досліджує питання інформаційної війни та відповідей на виклики в цій сфері провідних країн ЄС. Аналізуються відмінності в підходах лідерів Франції та Німеччини стосовно Росії та України.

Ключові слова: ЄС, інтеграція, НАТО, Німеччина, Росія, Україна, Франція.

Митрофанова О.А. Общее и отличное в подходах стран ЕС относительно отношений с Украиной и Россией.

Статья посвящена исследованию особенностей становления внешней политики ведущих государств ЕС относительно Украины и России. Изучается позиция руководителей ведущих стран по отдельным аспектам сотрудничества с двумя государствами. Выделяется фактор влияния российской и украинской диаспоры в странах Запада на восприятие России и Украины. Статья исследует вопросы информационной войны и ответы на вызовы в этой сфере ведущих стран ЕС. Анализируются различия в подходах лидеров Франции и Германии в отношении России и Украины.

Ключевые слова: ЕС, интеграция, НАТО, Германия, Россия, Украина, Франция.

Mitrofanova O. Mutual and Different in the Leading EU states' Approaches towards Relations with Ukraine and Russia.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of leading EU states foreign policy formation towards relations with Ukraine and Russia. The position of main leaders on certain aspects of cooperation with two states is studied. The influence of the Russian and Ukrainian Diaspora in Western countries on the perceptions of Russia and Ukraine is highlighted. The article deals with the information war issue and answers to the challenges in this sphere of the leading EU states. The differences in the approaches of leaders of France and Germany to Russia and Ukraine are analyzed.

Keywords: EU, integration, NATO, Germany, Russia, Ukraine, France.

Дослідження стратегічного курсу провідних країн ЄС щодо відносин з Україною та Росією становить актуальну та нагальну проблему історичних та політологічних досліджень. Україна має за мету вступити в Європейський Союз та наразі має статус асоційованого партнера ЄС. Врегулювання ситуації на Донбасі відбувається за нормандського формату за участю Франції та Німеччини, отже позиція цих впливових країн має особливу значущість для України. Історична ретроспектива допомагає краще усвідомити перебіг подій та опрацювання стратегічного курсу. Зокрема, знання історії російської «білої» еміграції у Франції певним чином пояснить впливи цього чиннику на відносини з Україною, так само як і порівняння історії російської діаспори з українською полегшує дослідження означеної проблеми. Історичні витоки становлення позицій провідних країн щодо відносин з Україною та Росією є метою дослідження, як і аналіз підходів ЄС на сучасному етапі. Дослідження питання інформаційної війни та відповідей на виклики в цій сфері провідних країн ЄС є серед завдань, тому що Україна вже зіткнулася з цим під час «газових війн», коли вона програвала Росії на інформаційному напрямкові. Зараз Україна змушена діяти в умовах активної дезінформації і поступово вчиться перетворюватися з об'єкта на суб'єкт світового інформаційного простору, таким чином аналіз підходів країн Заходу до інформаційних війн є важливим аспектом дослідження політики ЄС щодо Сходу Європи.

Становлення курсу провідних країн ЄС щодо України відбувалося під впливом декількох чинників, серед яких виокремимо історію взаємин кожної

країни з Російською імперією та СРСР та відсутність досвіду співпраці з Україною як незалежною державою, геополітичні інтереси кожної держави, які зіграли відповідну роль, як наприклад у зацікавленості Німеччини Україною, так і в обережності Франції стосовно нової незалежної держави. Історичний чинник справив певний вплив. Франція, Німеччина та Італія мали досвід відносин з Російською імперією та СРСР. Отже, Росія постала законною правонаступницею СРСР, тоді як Україна неочікувано зринула як країна зі значною територією та населенням з незрозумілим майбутнім та зовнішньополітичним курсом.

Журналістка А. Лазарева пояснює, що Україна для французів довгий час була terra incognita. Тривала бездержавність спричинила до відсутності яскравих символів, які давали б змогу миттєво відрізнити українців від інших. Цю ідентифікаційну невизначеність століттями експлуатує російський експансіонізм, виправдовуючи своє загарбництво українських територій [1].

Безумовно, в такій ситуації містився й певний гіпотетичний позитив – це можливість створювати власний імідж на міжнародній арені. Втім, скидається цей шанс було втрачено, тому що на сучасному етапі Україна сприймається, насамперед, як корумпована бідна країна, яку деякі французи зневажливо називають білою Африкою. Масове зубожіння населення, рівень зарплати та життя пересічного українця дають підстави до подібних порівнянь, хоча є суттєві відмінності з Африкою: в Україні є значна демографічна криза, водночас населення є високоосвіченим у загальносвітовому масштабі, тоді як в Африці населення зростає, а рівень освіти є невисоким.

Не варто забувати про чинник діаспори. У Франції нащадки білої російської міграції працювали над створенням позитивного іміджу Росії, тоді як на початку української незалежності українська діаспора була незначною і не такою активною як на сучасному етапі.

Більше ста тисяч українців мешкає у Німеччині. Втім, ця діаспора не є активною, тут немає великих українських організацій. Редактор часопису «Іміграда» Ольга Самборська пояснює, що справжніх українських інтелектуалів у Німеччині дуже мало, до того ж вони якось заглибилися в себе. Не дивно, адже не мають жодної підтримки з України. Діаспорські українці теж особливою взаємопідтримкою не виділяються. Тут кожен сам за себе. Може, приклад німців-індивідуалістів, які не вирізняються «чуттям єдиної родини». Є певний «прошарок» пристосованців: вони роблять маленькі події, концерти, але це нікому не цікаво [2].

Специфіку історичного чинника у підходах Німеччини до України пояснює відомий німецький історик і публіцист професор Карл Шлегель, зокрема, стриманість реакції багатьох німців на події в Україні спричинена німецьким "синдромом" чи "комплексом провини", який німці, за його словами, проєціюють на росіян. На його думку, німцям треба нарешті перестати ототожнювати Росію з Радянським Союзом, війну проти якого розпочала нацистська Німеччина, та звернути увагу на те, що поруч з росіянами є й інші народи, які перенесли жакливі страждання, у яких німці також винні. З іншого боку, професор вважає, що німцям притаманна певна сентиментальність в уявленнях про історію взаємовідносин між ними та росіянами. Врешті, професор зауважує, що його співвітчизникам варто бути реалістами та визнати, що настала нова доба і знову ведеться війна, причому не дуже далеко від Німеччини [3].

Історичний чинник відіграв та продовжує відігравати суттєву роль у польсько-українських взаєминах. Географічне розташування сприяло добрій обізнаності двох народів. Тривале існування у межах Речі Посполитої становить спільну історію двох держав. Факти існування української мови, релігійні та культурні основи України є відомими для поляків, тоді як для багатьох мешканців Західної Європи і після 27 років української незалежності відповідь на запитання щодо української мови, відмінної від російської, становить значні труднощі. Хоча, зворотнім боком медалі у двосторонніх стосунках є винесення розгляду історичних проблем на політичний рівень, що викликає охолодження відносин двох держав. Навіть історичні секції на польсько-українських конференціях є іноді доволі напруженими, у порівнянні з українсько-французькими чи українсько-німецькими конференціями. Втім, саме для Польщі стратегічне позиціонування України є важливим з огляду на власні геополітичні інтереси. Стабільна та демократична Україна є складовою стабільності на східному кордоні Польщі, тоді як військові дії на терені України та невизначене геополітичне майбутнє України є джерелом занепокоєння для польських владних еліт. Польський президент А. Дуда та інші польські високопосадовці неодноразово підкреслювали доцільність участі Польщі у врегулюванні ситуації в Україні, тоді як Польща є відсутньою в нормандському форматі.

Президент Польщі Анджей Дуда на засіданні Парламентської асамблеї НАТО 25-28 травня 2018 року у Варшаві оцінив Росію як найбільшу загрозу світові. Зокрема, він зазначив, що Росія є найбільшою загрозою для безпеки Європи та світу. Дуда вважає, що напад на Грузію у 2008 році, незаконна

анексія Криму та військове вторгнення в Україну у 2014 році є прикладами намірів Росії. До того ж, Росія дозволяє собі замаху з використанням хімічної зброї на території держав НАТО та втручання у демократичні процеси. Отже, на його думку, ці події є особливо небезпечними для Центральної та Східної Європи. Дуда підсумовує, що Росія ставить під сумнів міжнародний порядок, заснований на міжнародному праві та повазі до інтересів держав [4].

Історичний досвід поділів Речі Посполитої, в яких взяла активну участь Росія, спонукає Польщу до нагадування світовій спільноті про небезпеку сучасної російської політики щодо України.

Варто звернути увагу на те, що західноєвропейський політичний істеблішмент не передбачав раптового зникнення з міжнародної арени потужного супротивника західного табору – Радянського Союзу. Кінець біполярного ладу зумовив нагальну потребу трансформування існуючої системи європейської безпеки. До акторів європейського стратегічного простору долучився новий неочікуваний та непередбачуваний суб'єкт (а, отже, гіпотетично – небезпечний) – незалежна Україна.

Спочатку навіть припущення можливості зникнення СРСР з політичної мапи викликало у західних суспільствах і політиках побоювання настання хаотичності у міжнародних відносинах.

Зрунутий на Заході синдром “ядерної загрози” визначально позначився на ставленні західної спільноти до утворення на теренах колишнього Радянського Союзу нових країн, а особливо – незалежної України. Позиція країн Заходу на початку 90-х рр. до української держави, як відомо, була загалом стриманою – Україна сприймалася через призму наявності ядерної зброї, Чорнобильської АЕС і, взагалі, потенційно конкурентоспроможної країни.

Збіг позицій провідних країн ЄС виявляється у сприйнятті Росії як глобального актора, члена Ради безпеки ООН, з яким потрібно шукати компроміс у вирішенні глобальних проблем сучасності. На початку становлення української незалежності Україна сприймалася переважно як джерело потенційних безпекових проблем, поставало питання статусу поділу Чорноморського флоту, статусу Криму, долі ядерної зброї. Втім, сама територія України та кількість її населення 52 млн. у 1991 році, значно більші, ніж, наприклад, балтійські країни, змушувало світову спільноту цікавитися напрямками розвитку нашої держави. Провідні країни ЄС у 90-х роках ХХ ст. сподівалися на демократичні перетворення у Росії, транспарентність та розвиток громадянського суспільства. Українська політика багатовекторності

була незрозумілою для країн Заходу, так само як і вакуум безпеки, який відчувала Україна, поступово опиняючись затиснутою у геополітичні лещата між двома оборонними блоками: НАТО на Заході та Ташкентським договором колективної безпеки на Сході. Занепокоєння певних українських експертів з приводу нестабільної безпекової ситуації України викликало, з одного боку, здивування їхніх західних колег на міжнародних конференціях, які наголошували, що Україні ніхто не загрожує, з іншого, небажання західних країн дратувати та провокувати Росію. Отже, певні українські концепції доцільності вступу в НАТО наражалися на прохолодну реакцію з боку країн НАТО, які радили Україні зосереджуватися на розбудові нейтралітету, або блокували просування України до НАТО - як під час Бухарестського саміту НАТО 2008 року.

В аналітичних колах західних країн розвивається теза, що Україна є перехрестям різних цивілізацій, отже може відігравати роль своєрідного моста між Заходом та Сходом. Втім, не зауважувалося, що на загал міст є конструкцією, яку прагнуть покинути якнайшвидше, щоб опинитися на стабільному ґрунті.

Одним з ключових аспектів формування стратегій провідних країн ЄС щодо Росії та України був безпековий. Зокрема, на момент української незалежності світовий клуб ядерних держав був доволі обмеженим. Успадкування Росією ядерного потенціалу СРСР, згідно позицій потужних європейських держав, було легітимним. Втім, розташування на території незалежної України ядерного арсеналу, третього у світі за своєю гіпотетичною потужністю, викликало неабияке хвилювання світової спільноти. Водночас, Франція, третя ядерна потуга світу, ставилася негативно до наявності ядерної зброї на території України. Безумовно, це викликало логічне питання контролю ядерної зброї на території України, її використання та обслуговування. Втім, не варто забувати й про силові детермінанти, які панують на світовому стратегічному просторі, ядерні країни не бажали приймати до своїх лав нового неочікуваного члена. На початку 90-х років XX ст. світ ще був далеко від проблем активного розширення ядерного клубу та проблем ядерної програми у Північній Кореї. Отже, стратегія провідних країн ЄС щодо ядерної зброї на території Росії та України була цілком відмінною: визнання Росії легітимною спадкоємницею ядерної зброї СРСР та активне заохочування України до набуття без'ядерного статусу в обмін на гіпотетичну допомогу та визнання.

Україна пройшла процес денуклеаризації, а провідна ядерна країна ЄС – Франція, приєдналася до підписантів Будапештського меморандуму. У 2014

році, зіткнувшись з агресією Росії на власній території, Україна цілком відчула на власному досвіді недієвість даного документу, на міжнародних конференціях цей меморандум тлумачиться по-різному не тільки міжнародними, але й вітчизняними експертами, що тільки загострює питання його цінності, юридичної сили та доцільності.

Водночас, питання ядерних технологій не обмежується лише дискусіями про колишню наявність ядерного арсеналу на території України. Чорнобильська катастрофа 1986 року асоціюється з Україною. Пересічні громадяни європейських країн цікавляться проблемами екології та захистом довкілля. Вони безпомилково визначають країну, в якій сталася аварія на ЧАЕС, таким чином Україна стала сумнозвісною у світі через ядерну катастрофу. Провідні країни ЄС не залишилися осторонь від спроб врегулювання проблеми. Необхідно підкреслити, що Франція є країною, яка активно розвиває ядерну енергетику заради власної енергетичної незалежності. За часткою атомної енергетики Франція займає перше місце у світі, а за кількістю енергії, виробленої атомними станціями, друге; 71,6 % електроенергії у Франції виробляється АЕС. Франція має 58 діючих ядерних реакторів.

Отже, цілком логічним є те, що саме Франція брала й бере активну участь у діяльності в зоні Чорнобиля. Наприкінці 2016 року французький консорціум «Новарка» добував захисну арку над Чорнобильським саркофагом. Будівництво тривало 9 років та коштувало 1,5 млрд євро.

За фінансування уряду Франції компанія Tractebel Engineering опрацювала проєкт створення парку сонячної енергетики у зоні відчуження. Отриманої енергії від наземних сонячних панелей повинно вистачити на 200 тис. домогосподарств.

Франція надала 250 тис. євро для досліджень з перетворення зони відчуження на зону, де розвиватиметься альтернативна енергетика [5].

Німеччина надала біля 120 мільйонів євро для будівництва нового саркофагу на Чорнобильській АЕС. Втім, на відміну від Франції, Німеччина на тлі катастроф на Чорнобильській та Фукусімській АЕС запланувала позбутися ядерної енергетики. Отже, 6 червня 2011 р. на законодавчому рівні уряд Німеччини вирішив до кінця 2022 року закінчити виробництво ядерної енергії.

Міністр охорони навколишнього середовища, будівництва та безпеки реакторів ФРН Барбара Хендрікс у березні 2016 року перебувала на Чорнобильській АЕС, де оголосила, що вважає позицію українців продовжувати розвивати ядерну енергетику «тупиковою технологією з дорогим кінцем» [6].

Україно-німецька компанія *Solar Chernobyl* збудувала сонячну електростанцію у 100 метрах від нового саркофагу четвертого енергоблоку ЧАЕС. Підраховано, що кількість сонячного світла є такою ж, як на півдні Німеччини, 3800 панелей повинні забезпечити енергією поселення з 2 тисяч будинків. Було інвестовано в цей проект 1 млн євро, передбачено, що за сім років кошти окупляться [7].

Таким чином, питання безпеки ядерної енергетики асоціюється з вибухом у Чорнобилі. Провідні країни ЄС брали, беруть та братимуть участь у врегулюванні наслідків цієї катастрофи, йдеться, насамперед, про будівництво захисних споруд, але також і про наукові дослідження та розвиток альтернативної енергетики у Чорнобильській зоні. Франція, яка розвинула власну ядерну енергетику, зацікавлена в різноманітних проектах та вивченні Чорнобильського досвіду. Німеччина, для якої екологічні проекти є суттєвими, будучи економічною потугою ЄС має кошти для фінансування досліджень у Чорнобилі.

Втім, питання колишньої наявності ядерної зброї в Україні відходить у минуле для провідних потуг ЄС, нагадування про це з українського боку отримує у відповідь сумніви у гіпотетичній легітимності України на володіння арсеналом через отримання її у спадок від СРСР. Але агресія з боку одного з підписантів Будапештського меморандуму щодо України створює прецедент та становитиме приклад для роздумів будь якої держави, яка вирішуватиме або питання власної денуклеаризації, або доцільності набуття ядерної зброї.

Лідери провідних країн ЄС: канцлер ФРН А. Меркель та президент Франції Е. Макрон постійно наголошують на необхідності дотримання міжнародного права та врегулювання ситуації в Україні. Зокрема, 27 квітня 2018 р. під час візиту до США канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила, що співпрацює зі США разом проти незаконних дій Росії, як, наприклад, анексія Криму та спричинена Росією ситуація на сході України та додала, що підтримує використання жорстких санкцій щодо Росії для забезпечення територіальної цілісності України. Це було її уточненням на запитання, чи побоюється вона, що США запроваджують надто жорсткі санкції щодо Росії, які серйозно шкодять і німецьким компаніям. На її думку "Принцип територіальної цілісності країни, як у випадку України, має бути підтриманий і забезпечений діями" [8].

А міністр закордонних справ Франції Жан-Ів Ле Дріан під час зустрічі з головою МЗС України Павлом Клімкіним 23 березня 2018 р. наголосив, що Франція підтримує суверенітет України та не визнає незаконну анексію Криму.

Він зазначив, що криза триває на сході України та кожного тижня призводить до жертв, а населення страждає від важких умов життя. Франція, яка разом з Німеччиною грає посередницьку роль, закликає Росію виконати Мінські угоди, особливо у сфері безпеки. Метою залишається загальне політичне врегулювання кризи [9].

25 травня 2018 р. Макрон перебував з першим офіційним візитом у Росії, де взяв участь у Петербурзькому міжнародному економічному форумі. На прес-конференції він заявив, що Європейський Союз не скасує антиросійських санкцій без прогресу в Україні. Макрон додав, що м'яч на полі Росії та України. Французький президент висловив сподівання, що можна досягти динамічного прогресу в регіоні. Макрон нагадав, що триває і робота у «нормандському форматі», так само як і його діалог з цього питання з канцлером ФРН Ангелою Меркель [10].

Втім, французький професор Філіпп де Лара вважає, що промови Е.Макрона у Росії під час Форуму сигналізують про кардинальну зміну зовнішньої політики Франції, що скидається на капітуляцію – чи то тимчасову, чи то остаточну [11].

Водночас французький політичний аналітик Лоран Шамонтен виокремлює внутрішній чинник, який впливає на французьку тактику щодо Росії. Він вважає, що участь Е. Макрона в економічному форматі у Санкт-Петербурзі є демонстрацією незалежної позиції у відносинах із Росією, яка дає змогу надіслати сигнал тим, хто ностальгує за позаблоковою політикою, що вважалася фірмовим знаком Франції між 1960 та 1990 роками. Хоча таких людей, можливо, і не так багато, як дехто вважає, але зовсім ігнорувати їх не варто. На його думку, ймовірно, Макрон також хотів подати сигнал росіянам: «Ми готові вас приймати, якщо ви докладете зусиль у ситуації з Україною».

Отже, аналітик зауважує, що бізнесові кола отримали певні аванси, але й про необхідність дотримуватися санкцій також було сказано [12].

Між тим, 25 травня 2018 р. Нідерланди та Австралія звинуватили Росію в катастрофі МН17. Цей літак Малайзійських авіаліній, який прямував із Амстердама в Куала-Лумпур, було збито на сході України 17 липня 2014 року. 298 людей загинули. Країни Європейського Союзу не забарилися з реакцією, вони виступали одноголосно у справі про збиття літака рейсу МН17. Прикладом стала заява верховного представника ЄС із зовнішньої та безпекової політики Федеріки Могеріні. 28 травня 2018 року перед початком засідання європейських міністрів закордонних справ вона зазначила, що всі 28 держав-членів ще раз підтвердили свою повну підтримку останніх результатів цього

слідства й усіх зусиль, щоб виявити тих, хто це скоїв. ЄС закликає Росію взяти на себе цю відповідальність і долучитися до зусиль у встановленні винних [13].

Консалтингова фірма, «Rasmussen Global» заснована колишнім генеральним секретарем НАТО Андерсом Фог Расмуссеном, серед європейських лідерів виокремлює саме президента Франції Е. Макрона, який має сприяти врегулюванню ситуації в Україні для відродження європейського проекту. Керівник дослідження України в цій компанії Фабріс Потьер вважає, що Е. Макрон має необхідний політичний капітал, щоб допомогти вирішити цей конфлікт в Україні, що становить загрозу стабільності на континенті та є найважчим в Європі. Заради цього він повинен мати засоби для того, щоб тиснути на всі сторони, особливо на Росію, за допомогою сильних заходів.

Президент Франції може показати трансформаційну силу Європи своїм сусідам, припинити конфлікт, який вже забрав понад 10 000 життів, і дати Заходу можливість нарешті відкрити нову сторінку у відносинах з Росією. Тоді як залишення статус-кво замороженого конфлікту є небажаним.

Зокрема, аналітики консалтингової фірми, «Rasmussen Global» пропонують президенту Макрону низку заходів, серед яких:

- розгортання спостережних та миротворчих сил на сході України та включення Сполучених Штатів до Мінського процесу, з метою збільшення їхньої дипломатичної ваги;

- посилення санкцій проти Росії;

- розпочати перемовини щодо створення митного союзу між Україною та ЄС та збільшення фінансової підтримки Києву [14].

Ф. Рікар, заступник керівника міжнародної секції газети «Монд» підкреслив, що війна в Україні може стати поворотним моментом у тому, як Німеччина виконує свої обов'язки в Європі і у світі. Досі ця країна надавала перевагу своїм економічним інтересам, проповідувала діалог та відмовлялася від втручання. Порівняно з такою країною як Франція, Німеччина сприймалася як байдужа до питання глобальних криз. Але Німеччина усвідомлює, що вона не може залишатися байдужою, особливо, коли ці конфлікти відбуваються у країнах, які розташовані поряд. Спочатку Франція розглядала ситуацію в Україні на значній відстані. Ця країна менш залежна від російського газу і не має стільки ж справ як Німеччина в цьому регіоні. Швидше ослаблений на європейській арені, Франсуа Олланд брав дуже активну участь в деяких областях в Африці. Франція була активною на передовій у Малі та в Центральній Африці. Але Ф. Олланд шукав протягом декількох місяців

можливості, щоб залишатися, як і раніше, присутнім при розгляді української проблеми разом з Меркель [15].

Проблема інформаційної війни та дезінформації вже не є новою та неочікуваною для України. 10 років тому газова криза 2008-2009 рр. показала, що Україна повинна навчитися вести інформаційні війни та захищати свої національні інтереси, якщо не хоче грати принизливу роль „цапа відбувайла”.

Під час газової кризи позиції Росії та Газпрому були достатньо висвітленими в західній пресі, тоді як українські пояснення не знайшли в ній відбитку. Українські посольства залишилися достатньо пасивними, очікуючи вказівок з центру, тоді як представництва західних країн у Києві зіткнулися з доволі специфічними складнощами під час аналізу причин газової кризи. Наприклад, зрозуміти технічні аспекти було нелегко для дипломатів, що мають переважно гуманітарну освіту. Чи була Україна здатною перекрити постачання газу до Європи, тобто „закрити кран”, питання не з легких, відповідь на яке передбачає володіння технічними нюансами транзиту газу. Росія швидко звинуватила Україну в крадіжці газу. Ця версія миттєво розповсюдилася у світі і була підтримана деякими західними політиками.

У 2009 р. Росія, на відміну від енергетичної кризи, що відбулася на три роки раніше, приділила спеціальну увагу керуванню своєю зовнішньою комунікацією. Досконала кампанія пояснень, що надавалися спільно прем'єром В. Путіним та віце-президентом Газпрому О. Медведевим, були методами цієї діяльності в засобах масової інформації. Останній з перших днів кризи на початку 2009 р. здійснив ділові поїздки до декількох столиць. Хоча, у газовій кризі 2008-2009 рр. не було країн, що виграли: обидві держави втратили. Росія заплямувала свій імідж як надійного постачальника газу, а Україна - як надійної країни-транзитера. Але Україна, до того ж, програла інформаційну війну Росії. Втім, отримала досвід на майбутнє.

Перебіг подій показав, що й президент Франції Е. Макрон не залишився осторонь питання інформаційних війн та дезінформації. Під час власної передвиборчої президентської кампанії він став мішенню для інформаційних атак, а, отримавши найвищу посаду у країні, розпочав розбудову «четвертої армії», метою якої є інформаційна розвідка та захист власного інформаційного простору, а за потреби і проникнення у данні ворогів. Зокрема, поряд з ядерним стримуванням в оборонній стратегії Франції пріоритет надається кібербезпеці.

Розглянемо підходи та можливі відповіді на виклики інформаційної війни, запропоновані європейськими аналітиками. Зокрема, французький дослідник інформаційних інтернет-війн Жюльєн Носетті вважає, що засоби та

методи, які використовує сьогодні Росія в інформаційній війні, є класичними в тому розумінні, що вони не відрізняються від тих, які СРСР використовував проти Заходу: дезінформація, пропаганда, диверсії, продукування неправди. Кінцева мета також не змінилася: йдеться насамперед про те, щоб зруйнувати трансатлантичний зв'язок і паралізувати систему ухвалення рішень на найвищому рівні в найпотужніших західних країнах. Особливо ж мова по три потуги: США, Велику Британію та Францію – три ядерні держави, члени Ради безпеки ООН та НАТО. Щодо інструментів, яким Москва віддає перевагу, очевидно, що потенціал інтернету (соціальні мережі тощо) збільшує в рази територію інформаційних війн за російським рецептом [16].

У світлі актуальності питання опрацювання стратегії відповіді на виклики інформаційної війни з'являються рекомендації європейських фахівців; зокрема, експерти Гаазького центру стратегічних досліджень радять не боятися закривати російські телеканали, коли на те є обґрунтовані причини, або через вимоги більшої прозорості в законодавстві ідентифікувати політиків, неурядові організації та інших гравців у західних суспільствах, котрі висловлюються від імені Росії [17].

Французький політолог Н. Тензер закликає бути уважними до ресурсів, що продукують дезінформацію, та залучати до дії правничі та операційні механізми, які дають змогу вираховувати їх та виводити на чисту воду за принципом називати і присоромлювати [18].

Втім, французький історик Франсуаза Том вважає, що інформаційні війни є суттєвою складовою російської політики, зокрема, ефективність російської дипломатії базується на тому, що, контактуючи з іншими державами, Росія прагне збудити найбрутальніший егоїзм, заохочує найбільш ксенофобний та обмежений націоналізм, зведений на ненависті до сусідів. Згідно неї, міжнародна політика для Путіна – це ланцюг спеціальних операцій. Тут немає місця дипломатії. Російською мовою це називається «гопничество». Йдеться про силові дії, форсовані прориви або ж підступні комбінації – про те, що породжує суміш КДБ та злочинного світу.

Дослідниця робить висновок, що нинішня пропаганда є значно ефективнішою за радянську. Путінська пропаганда немає позитивного елементу. Вона винятково негативна, навчас ненависті та зневаги до людства й таким чином забезпечує свою ефективність [19].

Водночас для багатьох фахівців характеризувати те, що відбувається в Україні становить певні труднощі. Зокрема, французький дипломат, професор Максим Лефевр в статті з красномовною назвою «Роз'єднаний Союз: розлами

Північ-Південь та Схід-Захід» пише про нормандський формат, утворений під час «донбаської війни» на сході України та про необхідність діалогу та стійкості в курсі Європи щодо Росії в «українській кризі».

Фахівець також вважає, що країни Центральної та Східної Європи, віддані союзу зі США, які їх заохочували вступити в євроатлантичні структури: ЄС та НАТО заради консолідації демократичного західного світу, особливо проти Росії. Але, на його думку, ці країни мають різні позиції щодо Росії: ідея-фікс балтійських країн, Польщі та Чехії - відчуття жаху щодо Росії, не розділяється іншими країнами, такими як Болгарія, Угорщина, Словенія та Словаччина, що, в свою чергу, є певним викликом для Західної Європи [20].

На думку колишнього керівника Фонду Ф. Науманна за свободу в Україні та Білорусі Міріам Космель, у Німеччині досі є грубі помилки що до того, на якому етапі німці перебувають та чого очікувати від В. Путіна. Насамперед, виокремлюється некоректне розуміння позиції та цілей сучасної російської влади. Це спостерігається у питаннях енергетики та проекту «Північний потік-2», а також під час обговорення санкцій через окупацію частини України. Хоча з початком анексії Криму та війни на сході України в жодній людині не мало б виникати питань, чому і для Німеччини, і для України та Європи так важливо стати енергетично незалежними. Тому єдність ЄС та дружні відносини зі США є вирішальними, заради цього потрібно працювати разом і не дозволяти собі грати один проти одного [21].

Показово, що французький фахівець із геополітики Жан-Сільвестр Монгреньє підтримує цю оцінку німецької політики; він вважає, що у справі появи нового газогону «Північний потік-2» німецький уряд гойдається між суперечливими інтересами: зміцнення власної системи енергетичного забезпечення і підтримка каналу співпраці з Москвою, незважаючи на нову холодну війну між Росією та Заходом, й усвідомлення значення міцної України, здатної відігравати роль буферної держави, що стримує ревізіоністську Росію. В Москві сподіваються, що Захід покине Україну наодинці із власною сумною долею, що відкриє нові можливості для російської влади. Згідно Монгреньє цей розрахунок хибний: Україна має геостратегічну цінність, що виходить за межі енергетичних аспектів [22].

Таким чином, при формуванні політики європейських країн неабияку роль зіграв історичний чинник та досвід співпраці з Росією-імперією, СРСР. Отже, Росія постала законною правонаступницею СРСР, тоді як Україна розглядалася як країна зі значною територією та населенням з незрозумілим майбутнім та зовнішньополітичним курсом. На початку 90-х рр. XX ст.

європейські країни були зацікавлені у набутті Україною без'ядерного статусу, тоді як із початком агресії Росії щодо України у 2014 році були неготові до цього сценарію, але розпочали діяльність у нормандському форматі заради врегулювання ситуації. Майбутнє політики країн ЄС щодо Росії та України значним чином залежить як від особистих політичних поглядів президента Франції та канцлера ФРН, які суттєво визначають зовнішньополітичний курс своїх держав, так і від депутатської більшості в країнах ЄС. Наразі Україна знаходиться на порядку денному провідних європейських потуг: питання корупції у державі, яка є асоційованим партнером ЄС, врегулювання ситуації з Росією та наслідки санкцій для національних економік країн ЄС є пріоритетними у політичних дебатах щодо України. Росія залишається суттєвим гравцем на європейському стратегічному просторі, хоча й є запровадженими санкції та лунають заклики до дотримання норм міжнародного права, лідери провідних європейських держав наполягають на необхідності продовження діалогу з Росією, тоді як певні політичні та бізнесові кола закликають власні уряди та керівників скасувати санкції проти Росії заради отримання зиску національними економіками.

Список використаних джерел і літератури

1. Лазарева А. Навшпиньки понад прірвою // Український тиждень. 2018. № 9-10 (537-538). С. 31.
2. Читайло О. Ольга Самборська: «В Німеччині жити легше, коли відмовишся від своєї ментальності». URL: <https://wz.lviv.ua/article/121951-olha-samborska-v-nimechchyni-zhyty-lehshe-koly-vidmovyshsia-vid-svoiei-mentalnosti>
3. Жолквер М., Соколовська Н. // Українська криза і німецький "комплекс провини" URL: <https://www.dw.com/uk/українська-криза-і-німецький-комплекс-провини/a-18125946>
4. Президент Польши потребовал от НАТО признать РФ самой большой угрозой для мира и сделать выводы. URL: <https://ukranews.com/news/565631-prezydent-polshy-potreboval-ot-nato-pryznat-samoy-bolshoy-ugrozoj-dlya-myra-y-sdelat-vyvody>
5. Мацегора Е. Зона отчуждения – «чернобыльская мекка» или перспективный инвестпроект для международных компаний. URL: <https://realist.online/article/zona-otchuzhdeniya-chernobylskaya-mekka-ili-perspektivnyj-investproekt-dlya-mezhdunarodnyh-kompanij>

6. Берлін дасть Україні ще 19 млн євро на ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/berlin-dast-ukraini-shche-19-mln-ievro-na-likvidatsiiu-naslidkiv-chornobylskoi-katastrofy-112255.html><https://www.5.ua/suspilstvo/berlin-dast-ukraini-shche-19-mln-ievro-na-likvidatsiiu-naslidkiv-chornobylskoi-katastrofy-112255.html>
7. Мацегора Е. Зона отчуждения – «чернобыльская мекка» или перспективный инвестпроект для международных компаний. URL: <https://realist.online/article/zona-otchuzhdeniya-chernobylskaya-mekka-ili-perspektivnyj-investproekt-dlya-mezhdunarodnyh-kompanij>
8. Меркель підтримала захист України за допомогою жорстких санкцій проти Росії. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/merkel-ukraina/4368021.html>
9. Франция призывает Россию выполнить Минские соглашения, особенно в сфере безопасности, - глава МИД Ле Дриан. URL: https://censor.net.ua/news/3048729/frantsiya_prizyvaet_rossiyu_vypolnit_minsk_ie_soglasheniya_osobenno_v_sfere_bezopasnosti_glava_mid_le
10. Макрон після зустрічі з Путіним: ЄС не зніме санкції з Росії без прогресу в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2468387-makron-pisla-zustrichi-z-putinim-es-ne-znime-sankcii-z-rosii-bez-progresu-v-ukraini.html>
11. Лара Ф. де. Що в біса сталося з Макроном? // Український тиждень. 2018. № 23(551). С. 44.
12. Лазарева А. Задобрити ведмедя // Український тиждень. 2018. № 22 (550). С. 26- 27.
13. МН17: Євросоюз закликає Москву визнати провину – Morepini URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29254593.html>
14. Pourquoi l'Ukraine devrait faire partie des priorités du Président Macron / Why Ukraine should move to the top of Macron's in-tray. URL: <https://rasmussenglobal.com/media/ukraine-macron>
15. Quelle réponse européenne à la guerre en Ukraine? URL: https://www.lemonde.fr/europe/chat/2014/08/29/quelle-reponse-europeenne-a-la-guerre-en-ukraine_4478874_3214.html
16. Носетті Ж. Росія розуміє інтернет як механізм асиметричної дії // Український тиждень. 2017. № 37 (513). С. 34.
17. Корбут А. Стабільно тривожні // Український тиждень. 2017. № 51 (527). С. 23.
18. Тензер Н. Ані президент, ані французькі міністри не мусять їхати до Санкт-Петербурга // Український тиждень. 2018. № 14 (542). С. 31.

19. Том Ф. Путінізм може пережити Путіна // Український тиждень. 2018. № 21 (549). С. 47.
20. Lefebvre M. L'Union désunie : les fractures Nord-Sud et Est-Ouest // Questions internationales. 2017. № 88. P. 73.
21. Космель М. Кремль працює з усіма силами, які йдуть на контакт, для дестабілізації західних демократій // Український тиждень. 2017. № 36 (512). С. 37.
22. Монгреньє Ж.-С. Україна має геостратегічну цінність, що виходить за межі енергетичних інтересів ЄС // Український тиждень. 2018. № 20 (548). С. 30.